

Ginter Dzierżon, *Uzupełnienie władzy w przypadku błędu powszechnego oraz wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej w prawie kościelnym*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2023, ss. 183

DOI: <https://doi.org/10.18290/kip2025.12>

W kan. 144 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. w przepisach ogólnych (Księga I) znajduje się regulacja dotycząca uzupełniania przez Kościół brakującej jurysdykcji czy upoważnienia¹. Zasada ta określana jest terminem *Ecclesia supplet* bądź dokładniej *Ecclesia supplet potestatem* i wynika z prawa pozytywnego. W doktrynie prawnej Kościoła katolickiego istnieje więc instytucja polegająca na uzupełnieniu przez najwyższą władzę kościelną brakującej *potestas* czy *facultas* u autora aktu, aby dla dobra wiernych podejmowany akt mógł być wykonany w sposób ważny.

W 2023 r. w Wydawnictwie Naukowym UKSW ukazała się publikacja ks. prof. dr. hab. Gintera Dzierżona, która stanowi znaczny wkład w badania nad przywołaną powyżej zasadą *Ecclesia supplet*. W polskiej literaturze przedmiotu jest to monografia, która ukazuje się współcześnie po dawnym opracowaniu Pawła Pałki (KUL) z 1936 r. oraz rozprawie Dariusza Czupryńskiego (UKSW) z 2007 r., która dotyczyła małżeństwa². Recenzentami monografii byli ks. prof. dr. hab. Wojciech Góralski oraz ks. prof. dr. hab. Grzegorz Leszczyński. W recenzowanej dysertacji autor w sposób rzetelny i kompleksowy ukazał mechanizmy działania kan. 144 KPK/83 oraz kan. 994 i 995 KKKW, uwzględniając praktyczną stronę funkcjonowania omawianego *principium*. W tym celu wykorzystał wiele źródeł prawa, opierając swoje analizy przede wszystkim na kodeksowych zbiorach systematycznych, dwudziestu pięciu wyrokach Trybunału Roty Rzymskiej, a także dokumentach Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego i Papieskiej Komisji ds. Kodyfikacji Wschodniej. Uwzględnił ponad sto pozycji literatury

¹ Por. kan. 994-995 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r. i kan. 209 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.

² Zob. Pałka 1936; Czupryński 2007.

przedmiotu w języku polskim i opracowań obcojęzycznych. W zestawionej bibliografii literaturę kanonistyczną Autor podzielił według trzech okresów związanych z publikacją Kodeksów Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego. Uwzględnił także literaturę teologiczną oraz słowniki z encyklopediami.

Swoje opracowanie Autor podzielił na trzy rozdziały, z których pierwszy ma charakter historyczny w celu ukazania źródła i rozwoju zasady *Ecclesia supplet*. Wykazał, iż zasada uzupełnienia władzy przez Kościół w jego systemie prawnym kształtowała się zasadniczo od XII w. i związana była z regulami prawa rzymskiego. Natomiast na początku XX w. doktryna o uzupełnieniu jurysdykcji w sytuacji błędu powszechnego lub wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej (*in errore communi aut in dubio positivo et probabili*) była już ugruntowana i znalazła swoje miejsce w regulacji kan. 209 KPK/17. Autor ukazał więc ewolucję tej zasady aż do jej skodyfikowania w kan. 144 KPK/83 oraz w kan. 994 i 995 KKKW³.

Drugi rozdział publikacji jest analizą omawianej instytucji w doktrynie prawa kościelnego. Najpierw Autor zbadał istotne elementy zasady *Ecclesia supplet potestatem*, analizując każde z tych trzech słów. Następnie ukazał mechanizm funkcjonowania tej zasady, jej zakres, obligatoryjność, *ratio legis* jej stosowania oraz zagadnienie tytułu pozornego. W dalszej części tego centralnego rozdziału G. Dzierżon szerzej zgłębił problematykę dwóch warunków skuteczności działania instytucji *Ecclesia supplet*, którymi są błąd powszechny (faktyczny lub prawny) oraz wątpliwość pozytywna i prawdopodobna (faktyczna lub prawna). Słusznie zwrócił uwagę na to, iż błąd powszechny dotyczy wspólnoty wiernych, a wątpliwość pozytywna i prawdopodobna dotyka ministra sprawującego władzę. Autor poświęcił również sporo miejsca uzupełnianiu potrzebnych uprawnień do wykonywania aktów niejurysdykcyjnych. Ustawodawca w kan. 144 § 2 KPK/83 nawiązuje bowiem do sakramentów bierzmowania, pokuty i małżeństwa (kan. 882, 883, 966, 1111 § 1 KPK/83), a w kan. 995 KKKW stanowi szerzej o uprawnieniach wymaganych do ważnego celebrowania lub sprawowania sakramentów.

Trzeci – najdłuższy – rozdział omawianej monografii dotyczy działania zasady *Ecclesia supplet* w orzecznictwie Roty Rzymskiej. Autor podzielił ten rozdział tematycznie na uzasadnienia prawne orzeczeń tego Trybunału oraz uzasadnienia faktyczne, kolejno poddając analizie dwadzieścia wybranych wyroków. Najistotniejsze ich fragmenty umieścił w przypisach w języku ory-

³ Zob. także: Dohnalik 2017, 16-36.

ginalnym (przeważnie w j. łacińskim), co pozwala czytelnikowi monografii dotrzeć do tekstu źródłowego. Autor szeroko zbadał – podobnie, jak w drugim rozdziale – warunki uzupełnienia władzy/upoważnień (błąd powszechny oraz wątpliwość pozytywna i prawdopodobna), wychodząc z treści wyroków trybunału. G. Dzierżon istotnie zwrócił uwagę na różnicę między błędem powszechnym a ignorancją czy niewiedzą, przy których nie działa zasada zawarta w kan. 144 KPK/83 czy kan. 994 i 995 KKKW. Podkreślił także, że jak utrzymują audytorzy Roty Rzymskiej, aby działała zasada *Ecclesia supplet* przy zawarciu małżeństwa, błąd powszechny musi łączyć się raczej z delegacją zwyczajną lub generalną, a nie jedynie szczególną. Ponadto powinna być nim dotknięta cała wspólnota lub przynajmniej jej większa część (nie może być to błąd subiektywny). Autor przytoczył również istotne spostrzeżenia ponensów Trybunału, iż świadek kwalifikowany powinien na stałe posługiwać w danej wspólnocie, w której małżeństwo jest zawierane oraz zachowywać jedność hierarchiczną z biskupem. Ponadto według wyroków rotalnych wątpliwość jest pozytywna, kiedy osąd opiera się na poważnych powodach. Jest zaś prawdopodobna, kiedy jest silnie umotywowana. Autor podjął się także – jak już wspomniano – analizy dwudziestu wybranych wyroków rotalnych wydanych w latach 1967-2007, a więc w okresie wcześniejszego i aktualnego ustawodawstwa kodeksowego (c. Pucci z 9.02.1967; c. Canals z 26.11.1969; c. Abbo z 15.04.1970; c. Canals z 19.04.1971; c. Abbo z 16.12.1971; c. Pompedda z 17.04.1972; c. Pinto z 11.12.1972; c. Hout z 24.05.1973; c. Anné z 24.07.1973; c. Canals z 17.11.1973; c. Masala z 25.03.1974; c. Bruno z 22.02.1980; c. Serrano Ruiz z 29.04.1983; c. Stankiewicz z 12.12.1992; c. Pompedda z 14.02.1997; c. Defilippi z 9.11.2000; c. Pinto z 5.07.2002; c. Cabartelli z 12.06.2003; c. Sciacca z 24.10.2003; c. Alwan z 14.02.2007). Zauważyć należy, iż niemal wszystkie zbadane wyroki dotyczyły kwestii zachowania formy kanonicznej do zawarcia małżeństwa (w tym uzyskania licencji) (kan. 1108 KPK/83; kan. 828 KKKW). Jedna z nich dotyczyła Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X (FSSPX), które od 1975 r. trwa w nieuregulowanym statusie kanonicznym (c. Stankiewicz z 12.12.1992). Problem jednak jest tu szerszy i wychodzi poza kwestie braku delegacji do asystowania przy zawarciu małżeństwa (jeśli ordynariusz miejsca nie udzielił delegacji) oraz braku jurysdykcji/upoważnienia do spowiadania, co miało miejsce do 2015 r. (kan. 872 KPK/17; kan. 966 KPK/83). Władze wspólnoty powołały także własne instytucje władzy

administracyjnej i sądowniczej, które działają bez wymaganej jurysdykcji⁴. Natomiast inny z przeanalizowanych wyroków dotyczył małżeństwa zawieranego przez pełnomocnika (kan. 1105 KPK/83) (c. Serrano Ruiz z 29.04.1083). Autor zakończył trzeci rozdział szerokim podsumowaniem, ukazując argumentację audytorów rotalnych w kwestii wydanych wyroków. Zwrócił także uwagę na fakt, iż tylko przy jednym z dwudziestu wyroków audytorzy rotalni opowiedzieli się za działaniem zasady *Ecclesia supplet* (c. Canals z 26.11.1969).

Trzy rozdziały swojej monografii Autor uwieńczył zakończeniem, które nie stanowi podsumowania czy streszczenia całości przeprowadzonych analiz, ale jest raczej ukazaniem wątków najtrudniejszych i najistotniejszych, które wymagały szerszych wyjaśnień. Takie ujęcie zakończenia przez Autora dysertacji ukazuje, jak skomplikowanym i wielopoziomowym zagadnieniem jest zasada *Ecclesia supplet*.

Niezwykle ważne wydaje się dookreślenie zawarte w recenzowanej publikacji dotyczące zakresu działania zasady *Ecclesia supplet*. Działa ona bowiem – jak słusznie zauważył Autor – w zakresie władzy wykonawczej, a nie ustawodawczej i sądowniczej. Dlatego m.in. nie może być uzupełniony sam brak chrztu czy święceń koniecznych do ważności aktu, brak elementu konstytutywnego w akcie albo brak elementu określonego przez ustawodawcę wymaganego do ważności aktu. Nierzadko bowiem ta instytucja rozumiana jest zbyt szeroko przez wiernych świeckich i duchownych. Autor w swoich analizach podjął się więc trudu sprecyzowania granic działania zasady *Ecclesia supplet* wynikających z prawa naturalnego i prawa Bożego pozytywnego. Przedłożona publikacja ukazuje również troskę Kościoła, w którym władza kościelna w pewnych okolicznościach uzupełnia braki koniecznej jurysdykcji/upoważnienia dla duchowego dobra wiernych, czyli przy zachowaniu zasady „publicznej użyteczności dla Kościoła”. Tak realizuje się zasada *Salus animarum est suprema lex Ecclesiae* wyrażona w kan. 1752 KPK/83. Poprzez analizę wyroków Roty Rzymskiej rozprawa ta wpisuje się także w zalecenie ustawodawcy kodeksowego, aby w realizacji prawa uwzględniać orzecznictwo i praktykę Kurii Rzymskiej (kan. 19 KPK/83). Zauważyć tu należy szczególnie wkład w badania nad zagadnieniem formy kanonicznej zawarcia małżeństwa w oparciu o wyroki rotalne.

⁴ Zob. także: Reyes Vizcaíno 2015; Pietras 2024; Tenże 2023; Tenże 2022; Dzierżon 2021.

Podsumowując tę recenzję i biorąc pod uwagę istniejące zapotrzebowanie na tego rodzaju studium, należy założyć, iż przedłożona publikacja będzie pomocą w rozwiązywaniu problemów chociażby w kwestii ważności sakramentów czy aktów administracyjnych władzy wykonawczej wynikających z *munus regendi*. Bez wątpienia, to kolejne i cenne opracowanie ks. prof. G. Dzierżona stanowi znaczący wkład w rozwój kanonistyki polskiej i światowej, wzbogacając literaturę prawną w przedmiocie „niełatwej” problematyki zasady *Ecclesia supplet*. Dlatego należy zauważyć, iż pożyteczne byłoby przetłumaczenie monografii np. na język angielski, by jej treść mogła dotrzeć do szerszego grona kanonistów i innych zainteresowanych odbiorców.

PIŚMIENNICTWO

- Czupryński, Dariusz. 2007. *Uzupełnienie władzy do asystowania przy zawieraniu małżeństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Dohnalik, Jan. 2017. „Znaczenie zasady *Ecclesia supplet*. Od kan. 209 KPK z 1917 roku do kan. 144 obecnego KPK – interpretacja i aplikacja.” *Prawo Kanoniczne* 60, nr 4:16-36.
- Dzierżon, Ginter. 2021. „Status kapłanów Bractwa Św. Piusa X w przedmiocie asystowania do zawierania małżeństwa w kontekście wytycznych listu Papieskiej Komisji „*Ecclesia Dei*” z 27 marca 2017 roku.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 34:51-65.
- Pałka, Paweł. 1936. *Uzupełnienie jurysdykcji w prawie kanonicznym*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- Pietras, Dawid. 2022. „Status kanoniczny małżeństw zawieranych przy asystowaniu kapłanów Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X (FSSPX) po wydaniu listu Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei* z 27 marca 2017 r.” *Ius Matrimoniale* 33, nr 1:79-116.
- Pietras, Dawid. 2023. „Problematyka ważności i godziwości sakramentu pokuty sprawowanego w Bractwie Kapłańskim Świętego Piusa X (FSSPX) w latach 1970-2015.” *Teologia i Moralność* 18, nr 1:119-36.
- Pietras, Dawid. 2024. „Institutions of Supplied Jurisdiction in the Society of Saint Pius X. A Canonical Analysis.” *Studia Canonica* 58, nr 2:639-86.
- Reyes Vizcaíno, Pedro M. 2015. „Relevancia canónica de los sacramentos y actos jurídicos realizados por sacerdotes de la Fraternidad Sacerdotal de San Pío X.” *Forum Canonicum* 10, nr 2:71-98.

Informacje o Autorze: KS. DR DAWID PIETRAS FSSP – Sąd Kościelny w Gorzowie Wielkopolskim; adres do korespondencji: ul. Pasieczna 3, 30-603 Kraków, Polska; e-mail: pietrasdawid@poczta.fm; <https://orcid.org/0000-0002-2545-1751>

Information about Author: REV. DR. DAWID PIETRAS FSSP – Ecclesiastical Court in Gorzów Wielkopolski; correspondence address: ul. Pasieczna 3, 30-603 Kraków, Poland; e-mail: pietrasdawid@poczta.fm; <https://orcid.org/0000-0002-2545-1751>